

Doğan, Güner (2017). Venediklü ile Dahi Sulh Oluna” 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri. İstanbul: İletişim Yayınları.

Reyhan YİRŞEN¹

Geliş Tarihi: 04.01.2019 / **Düzenleme Tarihi:** 20.02.2019 / **Kabul Tarihi:** 13.03.2019

Genelde Osmanlı Devleti'nin başta Venedik olmak üzere bazı İtalyan kent devletleriyle olan siyasi ilişkileri üzerine çalışmaları olan Güner Doğan, doktora derecesini Hacettepe Üniversitesi'nde 2016 yılında 'Osmanlı-Venedik Egemenliğinde Balkanlar ve Dalmaçya Kıyıları: Savaş, Diplomasi ve Sınır (1691 – 1721)' başlıklı teziyle almıştır. Diplomasi tarihi yazarın bir diğer akademik ilgi alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Università di Bologna ile gerçekleştirdiği proje kapsamında yayımlanmış 'Boundary Letters Ottoman Officials to Luigi Ferdinando Marsili (1699-1701)' başlıklı bir çalışmanın da editörlüğünü üstlenmiştir. Akademik yaşamı boyunca çeşitli İtalyan üniversitelerinden almış olduğu burslarla edindiği İtalyanca bilgisi, yazara İtalyan arşivlerinde araştırma yapma imkânı sağlamıştır. Özünü yazarın doktora tezinin oluşturduğu bu kitap, kullandığı Osmanlı arşiv belgelerinin yanı sıra Venedik arşiv kaynaklarıyla iki tarafın resmi siyasetlerinin gelişmelere hangi açıdan yaklaşıklarını ortaya koymasından bakımından önemli bir çalışma olarak değerlendirilmektedir.

Güner Doğan'ın bu kitabı giriş ve sonuç bölümleri dışında beş ana bölümden oluşmaktadır. Yazar giriş bölümünde Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin tarihsel bir arka planını ortaya koyduktan sonra araştırma metodu ve kullanılan temel kaynaklara ilişkin bilgi vermektedir. Bu bağlamda, başlangıcı 14.yy'ın ikinci yarısına tarihlenen bu ilişkilerin temel çıkış noktası olarak ticaret gösterilmektedir. Akdeniz havzasında Genova ile ciddi bir ticari rekabet yaşayan Venediklilerin Edirne'nin fethinden sonra iki elçi gönderip I.Murad'ı tebrik etmeleri, bu dönemde zayıflayan Bizans İmparatorluğu'nun boşalttığı alanı Osmanlı Beyliği/Devleti ile ikame etme arayışı olarak değerlendirilmektedir. Yazar, ticari ilişkileri düzenleyen ahidnamelerle başlayan ikili ilişkilerin ilerleyen süreçte siyasi ve kültürel boyut kazandığını belirtmektedir. Bu çerçevede, II. Mehmed döneminden itibaren İstanbul'da *balyos* unvanı taşıyan Venedik elçilerinin bulundurulmasına izin verildiğini hatırlatmaktadır. Osmanlı Devleti'nde bulunan Venedik vatandaşlarının her türlü sorununu gidermekle sorumlu olan *balyos*ların en önemli yardımcıları *dragoman*lardır. Erken dönemlerde dışarıdan temin edilen dragomanların takip eden süreçte genelde Adriyatik ve Akdeniz'de Venedik kolonilerindeki önde gelen ailelerin çocuklarından veya Pera'daki Latin cemaatinden seçildiği; sonra da bu *dragoman*lara Pera'da *balyos* ailesinin içinden oluşturulacak bir okulda veya kursta – muhtemelen Türk kültürüne ilişkin bir içerik eşliğinde – Türk dilini öğrenmeleri için beş yıllık bir eğitim verildiği vurgulanmaktadır. 15.yy'ın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda genişlemesiyle birlikte ikili ilişkilerin farklı bir boyut kazandığı, özellikle Dalmaçya kıyılarında iki devletin aynı sınır hattını paylaştıkları belirtilmektedir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın hangi bilimsel metot çerçevesinde yapıldığı ve ne tür temel kaynaklara dayandığı konusunda bilgi verilmektedir.

Söz konusu kitabın 'Savaş ve Barış, Kutsal Birlik ve Osmanlı' başlığını taşıyan birinci bölümü 10 alt başlıkta detaylandırılmıştır. Bu bölümde temel olarak Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyeti arasında 14. yüzyılda başlayan olumlu ilişkilerin 17. yüzyılda gerilemesine sebep olan dönemin siyasi koşulları değerlendirilmektedir. Osmanlı Devleti'nin başarısızlıkla sonuçlanan Viyana kuşatmasıyla başlayan Balkanlar ve Dalmaçya kıyılarındaki toprak kayıpları, buna bağlı olarak Papalık'ın inisiyatifiyle Osmanlı Devleti'ne karşı kurulan ve Venedik Cumhuriyeti'nin de yer aldığı Kutsal İttifak'ın genel siyaseti anlatılmaktadır. Kuşatma sonrası bölgedeki siyasi varlığı küçülen Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve Venedik ile barışın lehine olacağını düşündüğü 1691 yılında İngiltere ve Hollanda'nın da girişimiyle bu bölgesel krize son verecek adımlar atıldığından; bu çerçevede İngiltere elçisi Sir William Hussey'in Viyana Sarayı'ndan Luigi Ferdinando Marsigli'yi yanına alarak görüşmelere başladığından bahsedilmektedir.

Yazar, aslen İtalyan olan Luigi Ferdinando Marsigli'nin daha önce, 1679 yılında İstanbul'a balyos olarak atanan Pietro Civran'la birlikte bu kentte gittiği, 11 ay boyunca burada kalarak Osmanlı sosyal yaşamını gözlemlediği, dönüş yolunda kara yolunu tercih ederek geçtiği yerlerin haritalarını çizdiğini belirtmektedir. 1680 yılında Avusturya ordusunda görev yapan Marsigli'nin Viyana kuşatması sırasında Osmanlılara esir düştüğü, bu süreçte de Osmanlı ordu teşkilatı, mühimmat envanteri ve kuşatma taktiği konusunda bilgi topladığından bahsetmektedir. Benzer biçimde, Osmanlı Devleti'nin Belgrad'ı ele geçirmesinden sonra 1691 yılında yapılacak olan barış görüşmelerinde görevlendirilen Marsigli'nin yolculuğu esnasında çevredeki askeri tesislere, gemilere ve tersanelere ilişkin gözlemlerini kaleme aldığı da ifade edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin Mora üzerine sefer hazırlıkları yaptığı 1693 yılında Venedik Cumhuriyeti'nin stratejik önemi yüksek Sakız adasını işgal etmesiyle barış görüşmelerini kesintiye uğratmıştır. Venedik Cumhuriyeti karşısında sürekli gerileyen Osmanlı Devleti'nin, II. Mustafa'nın cülusuyla Sakız Adası'nın geri aldığı belirtilerek bunun da ordunun

¹ Arş.Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygurlikları Araştırma Enstitüsü Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları ABD, Antalya, reyhanhansen@akdeniz.edu.tr ORCID: 0000-0003-0702-4497.

moral motivasyonunu arttırmakla birlikte padişaha olan güvenin bir miktar iyileşmesini sağladığı vurgulanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin II. Viyana Kuşatması'ndan sonra bu başarısızlığı telafi etmeye dönük birçok girişimiyle tanımlanan sürecin Osmanlı-Viyana arasında 20 maddelik Karlofça Antlaşması'yla sonuçlandığı ifade edilmektedir. Osmanlı-Venedik arasında yapılan görüşmelerin de Mora'nın Venedik Cumhuriyeti'ne bırakılması, İnebahtı Kalesi'nin de yıkılarak Osmanlı Devleti'nin kontrolüne geçmesi koşulları altında sonuçlandığı hatırlatılmaktadır.

'Sınırdaki Barış' başlığını taşıyan ikinci bölüm yedi alt başlıktan oluşmaktadır. Yazar bu bölümde temel olarak Karlofça Antlaşması'ndan sonra Balkanlar'da Osmanlı, Venedik ve Avusturya tarafları arasındaki coğrafi sınırların belirlenmesi sürecini ele almaktadır. *Hudûd-ı selâse* olarak adlandırılan Osmanlı-Venedik-Avusturya üçlü sınır çizimleri 1699 yılında başlamış ve 1701 yılına kadar sürmüştür. Bu bağlamda antlaşmada yer alan maddelere göre sınır çizimleri sürecini koordine etmek üzere devletler bazı diplomatlarını görevlendirmiştir. Buna göre, Avusturya deneyimli diplomat Luigi Ferdinando Marsigli'yi görevlendirirken ona karşılık Osmanlı Devleti de Kapıcıbaşı İbrahim Efendi'yi görevlendirmiştir. Venediklilerin görevlendirdiği Giovanni Grimani'nin karşısında ise Osmanlı Devleti'ni temsilen Osman Ağa bulunmaktadır.

Karlofça Antlaşması'yla yeni bir boyut kazanan Osmanlı gerileyişinin devleti iç muhasebe yapmaya yönelttiği vurgulandıktan sonra taraflar arasındaki sınır tespit çalışmalarına ilişkin sürecin ayrıntıları Venedik Devlet Arşivi (Archivio di Stato di Venezia) ve Osmanlı Devlet Arşivi belgeleri eşliğinde anlatılmaktadır. Adım ve saat hesabına göre yapılan bu tespit sürecinin temel zorluklarının Osmanlı Devlet Arşivi belgelerine yansıdığı belirtilerek bu bağlamda Dalmaçya bölgesinde Sing Kalesi civarındaki sınır belirleme çalışmalarında muhaddidlerce sınırın tam ortasından geçirildiği hanelerin sahiplerinin durumdan rahatsızlıklarını idareye ilettikleri belgelerle ortaya konulmaktadır. Ticari faaliyetlerle ilgili olarak taraflar arasındaki sınırların geçişkenliğinden bahseden yazar, kimi istisnai durumlarda ise sınır hatlarına riayetin beklediğini yine arşiv belgeleri ışığında anlatmaktadır.

'Sükûnet Dönemi' başlıklı üçüncü bölüm üç alt başlıktan kurulmuştur. Yazar Karlofça Antlaşması'ndan ve sınır belirleme sürecinden sonra kısa süreli bir barış dönemi yaşandığını belirterek bunun yansıması olarak da Venedik'in Osmanlı başkentine elçi göndermeyi sürdürmesini ve iki taraf arasındaki ticari ve diplomatik ilişkilerdeki canlılığı öne çıkarmaktadır. Balkanlar'da sağlandığı görünen barış ortamının Osmanlı Devleti'ni Rusya ve İran gibi diğer güçlere yönelttiği vurgulanmaktadır. Devletin gücünü onarmak ve tehditleri önlemek amacıyla yönelik olarak sınırlarda görevlendirilen etkin paşaların Osmanlı devlet mekanizmasında önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, Bosna eyaletine atanan Halil Paşa'nın sınır çizimlerinde önemli rol oynamasının yanı sıra bölgenin kalkınması, yeni toprakların ele geçirilmesi ve tahrip çalışmaları yapılması gibi başka başarılı girişimlerde de bulunduğu hatırlatılmaktadır.

'Pasarofça Antlaşmasına Giden Yol' başlığını taşıyan dördüncü bölüm sekiz alt başlıkla detaylandırılmıştır. Yazar, bu bölümde genel olarak yukarıda bahsedilen barış ortamının gerilemesine neden olan faktörleri ve bunun sonunda imzalanan Pasarofça Antlaşması'nın koşulları anlatmaktadır. Osmanlı Devleti'ni tehdit olarak gören Papalık 1715 yılında deneyimli diplomat Luigi Ferdinando Marsigli ile görüşmelere başlamıştır. Marsigli, yaptığı görüşme sonrası kaleme aldığı mektubunda Osmanlı-Venedik savaşını "Venedik Cumhuriyeti'nin son savaşı" olarak nitelemekte ve bu savaşın tüm Hristiyan dünyasının savaşı olduğunu vurgulamaktadır. Savaşın başlamasındaki temel neden ise Dalmaçya kıyılarında faaliyet gösteren Karadağlı eşkiyalara Venediklilerin verdiği silah, cephane ve para desteği olmuştur. Yazar, Osmanlı Devleti'nin Viyana Sarayı'na bu savaşın sadece Venedik'e yönelik bir harekât olduğunu bildirme ihtiyacını hissetmesini Osmanlı Devleti'nin gerileyen siyasi gücüne ve bundan dolayı düşman sayısını asgari seviyede tutma hedefine bağlamaktadır. Bu niyet beyanına karşın Avusturya'nın savaşa müdahale etmesinden bahsedilerek tarafların savaş hazırlıkları ve devamında savaş esnasında yaşanan gelişmeler hakkında bilgi verilmektedir.

Dalmaçya sınırlarındaki Venedik *proveditores*i Angelo Emo savaş hazırlıklarının haberini alır almaz bir takım faaliyetlere girişmiş, sınır kalelerini kuvvetlendirmiştir. Osmanlı Devleti de Bosna Paşası Numan'dan hem Mora hem de Dalmaçya sınırında Osmanlı kalelerinde hazırlıklara girişmesini bildirmiştir. Buna müteakip Osmanlı'nın Sign kalesi kuşatması başarısız olmuş, ve Mora'nın Osmanlılar tarafından işgal edilmesini bahane eden Avusturya savaşa böylece girmiştir. 1717 yılında ise Belgrad Viyana ordusuna ele geçirilmiş, İmoçka da Venedik tarafından alınmıştır. Osmanlı'nın tüm dikkatini Viyana üzerine çevirmesinden faydalanan Venedik açıklıktan yararlanarak Bosna'nın tamamını ele geçirmeye çalışmıştır. Bunun üzerine Bosna'nın tehlike altında olduğunu gören Osmanlı dikkatini buraya çevirerek Bosna'yı savunmak, İmoçka'yı da tekrar ele geçirmek için hazırlıklara başlamıştır.

Özellikle Avusturya'nın Mora'nın işgalini gerekçe gösterip savaşa girmesi Osmanlı Devleti'nin Dalmaçya'daki varlığına ciddi düzeyde bir darbe vurmuştur. Belgrad ve İmoçka'yı kaybeden ve savaş ortamından kurtulmak isteyen Osmanlı Devleti, İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğuyla barış masasına sadece Viyana ile oturmak istemiş de yoğun çabalar sonucunda Venedik'le de barış görüşmelerine ikna olmuştur. Yazarın Avusturya'dan çok Venedik'in büyük bir stratejik başarısı olarak gördüğü barış görüşmelerine tarafların gönderdikleri diplomatlar tanıtılarak müzakere sürecinin detayları arşiv belgeleri eşliğinde ortaya konulmaktadır.

'Osmanlı-Venedik Sınırı (1718-1721)' başlıklı beşinci ve son bölüm ise beş alt başlık barındırmaktadır. Yazar, bu bölümde tıpkı Karlofça Antlaşması sonrasında olduğu gibi Pasarofça sonrasında da sınırların belirlenmesi sürecinde yaşanan gelişmeleri arşiv belgeleri çerçevesinde ele almaktadır. Savaşa taraf olan her devletin sınır tespitinde görev yapacak temsilciler atadığından bahsederek müzakere sürecini ortaya koymuştur. Sınır müzakerelerinin özellikle Osmanlı ve Venedik arasında oldukça problemli geçtiği ve bir yıl gibi bir süreyi aldığına dikkat çekilmiştir. Hacı Mehmed Efendi'nin görüş almak için sürekli Bosna Paşası Osman'a danışması bu süreci uzatan en önemli etken olarak değerlendirilmektedir. Özellikle çok sayıda Venedik Devlet Arşivi belgesiyle zengin bir içerikle sunulan sınır müzakerelerinin ardından üçlü sınırın 8 Haziran 1721 tarihinde kesin karar altına alındığı hatırlatılmaktadır.

Sonuç bölümünde Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkilerin gerilemeye başladığı 17.yy'ın son çeyreğinden başlayarak Pasarofça Antlaşması'nın imzalandığı 1718 yılına kadar iki taraf arasında yaşanan siyasi ve diplomatik

gelişmeler özetlenmiştir. Yazar, metnin ele aldığı II. Viyana Kuşatması (1683) ile Pasarofça Antlaşması (1718) arasındaki yaklaşık 35 yıllık bir süreçte Venedik'in bağımsız bir politika izlemekten uzak bir pozisyonda olduğuna dikkat çekerek ulaştığı başarıda da Avusturya'nın yadsınamaz bir payı olduğunu vurgulamaktadır.

Kitap konuyla ilgili görselleri içeren Ekler, Kaynakça ve Dizinle sonlanmaktadır.